

فرایند ساخت مقیاس رشد روان‌شناختی دانشجویان*

شهرام محمدخانی^{1*}، حمیدرضا حسن‌آبادی²، حمید یعقوبی³، ولی‌الله رمضانی⁴، حمید پیروی⁵، عبدالله امیدی⁶، علی فتحی آشتیانی⁷

¹ گروه روانشناسی، دانشگاه خوارزمی (sh.mohammadkhani@gmail.com)

² گروه روانشناسی تربیتی، دانشگاه خوارزمی

³ گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه شاهد

⁴ دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه فردوسی

⁵ کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، مرکز مشاوره دانشگاه تهران

⁶ گروه بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی کاشان

⁷ مرکز تحقیقات علوم رفتاری، گروه روانشناسی، دانشگاه بقیه الله

چکیده

با توجه به مفهوم بحث انگیز رشد روان‌شناختی انسان طی سالهای گذشته ابزارها و مقیاس‌های مختلفی برای سنجش آن طراحی شده است. بسیاری از این ابزارها کودکان و نوجوان را هدف قرار داده‌اند؛ در حالی که، سنجش سطح رشدیافتگی روانشناختی دانشجویان که به لحاظ رشدی در اوایل مرحله جوانی قرار دارند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هدف پژوهش حاضر ساخت و استانداردسازی ابزاری مناسب برای ارزیابی رشد روان‌شناختی دانشجویان ایرانی، بر اساس مبانی نظری مربوط به رشد روان‌شناختی در دیدگاه‌های مختلف و با در نظر گرفتن جنبه‌های فرهنگی ایرانی بود. به همین منظور طی چهار مرحله شامل تعریف مفاهیم و شناسایی خرده‌مقیاس‌ها، تعیین نشانگرها و تدوین گویه‌ها، ارزیابی مقدماتی مقیاس و سنجش ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس رشد روان‌شناختی که در دست اجرا می‌باشد؛ فرم مقدماتی مقیاس ساخته شد و شاخص‌های روان‌سنجی آن مورد ارزیابی قرار گرفت. فرم پژوهشی این مقیاس شامل 150 گویه در سه حیطه درون فردی با 9 خرده‌مقیاس، بین فردی با 6 خرده‌مقیاس و اجتماعی با 3 خرده‌مقیاس می‌باشد. هدف نهایی رسیدن به فرم کوتاه تری از این مقیاس است که از لحاظ اجرا و تفسیر آسان و از لحاظ نظری جامع باشد.

کلید واژه‌ها: رشد روان‌شناختی؛ خودمختاری؛ مقیاس؛ ویژگی‌های روان‌سنجی؛ دانشجویان

برای سنجش سطح پختگی روان‌شناختی و تعیین ملاک‌های رشد یافتگی طراحی شده است. بسیاری از این ابزارها بر اساس مفاهیم فرهنگی و اجتماعی خاصی استوارند که در جوامع مختلف معانی متفاوتی دارند و بیشتر کودکان و نوجوان را هدف قرار می‌دهند. از این رو دسترسی به یک ابزار سنجش مبتنی بر یافته‌های علمی و مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی بومی برای سنجش سطح رشد روان‌شناختی دانشجویان که به لحاظ رشدی در اوایل مرحله جوانی قرار دارند، از اهمیت خاصی برخوردار است. با توجه به وجود تعاریف و مفهوم‌سازی‌های مختلف از رشد روان‌شناختی، ترکیب تعاریف مختلف برای تهیه مقیاس رشد روان‌شناختی ضروری است. بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که رشد روان‌شناختی یک فرا سازه است که شامل عناصر مختلف می‌باشد بر اساس مدل تلفیقی گرینبرگر و سورنسن (1974) پختگی روانی اجتماعی در سه شایستگی (قابلیت) عمومی منعکس می‌شود که با سه تقاضای عمومی که همه جوامع از افراد دارند، هماهنگ است. این شایستگی‌ها عبارتند از:

- (1) توانایی در عملکرد موثر فردی (شایستگی فردی (individual adequacy).
  - (2) توانایی در تعامل مناسب و سازنده با دیگران (شایستگی بین فردی (interpersonal adequacy).
  - (3) توانایی در ایجاد انسجام اجتماعی (شایستگی اجتماعی (social adequacy).
- با توجه به نکات فوق، هدف پژوهش حاضر ساخت و استانداردسازی آزمون مناسبی برای ارزیابی رشد روان‌شناختی دانشجویان ایرانی، بر اساس مبانی نظری مربوط به رشد روان‌شناختی در دیدگاه‌های مختلف به ویژه دیدگاه‌های (بکر، 1993؛ گرینبرگر و سورنسن، 1974؛ استنبرگ، 1990) که بر مؤلفه‌های خودآگاهی، حساسیت نسبت به دیگران، ظرفیت مدیریت موقعیت‌های جدید، پختگی هیجانی و رفتاری و کسب شایستگی‌های فردی و اجتماعی به عنوان مهم‌ترین شاخص‌های رشد روان‌شناختی تاکید می‌کنند، و با در نظر گرفتن جنبه‌های فرهنگی بومی ایران است.

فرایند انتقال از کودکی به بزرگسالی، طی دوره‌ای نسبتاً دشوار، پر کشمکش و توأم با تغییرات فیزیولوژیکی و روان‌شناختی زیاد، به نام نوجوانی و جوانی صورت می‌گیرد. در واقع، نوجوانی یک دوره انتقال از وابستگی کودکی به استقلال و مسئولیت‌پذیری جوانی و بزرگسالی است. در این دوره، نوجوان با دو مسئله اساسی درگیر است: (1) بازنگری و بازسازی ارتباط با والدین، افزایش ارتباط با دیگران به دور از خانواده، و تعهد نسبت به انتظارات اجتماعی (2) بازشناسی و بازسازی خود به عنوان یک فرد مستقل و دستیابی به خودمختاری و شایستگی فردی (کولینز و استنبرگ، 2006).

با توجه به این که نوجوانان و جوانان در این دوران در جهت کشف و انتخاب‌های متعدد از قبیل رشته تحصیلی، شغل، ازدواج و از همه مهم‌تر فلسفه زندگی خود می‌باشند مسئله مهم پیش روی نوجوانان و جوانان رسیدن به یک سطح مطلوب رشد روانی و دستیابی به مهارت‌های اجتماعی کارآمد است که زمینه سازگاری و رفتار مثبت و مفید آن‌ها را فراهم آورده و به آن‌ها کمک می‌کند تا مسئولیت‌های نقش اجتماعی خود را پذیرفته و به شکل موثری عمل نمایند (استدورف، 2000).

مفهوم رشد روان‌شناختی انسان یک مبحث مهم و بحث برانگیز در تاریخ تفکر علمی، خصوصاً در سنت‌های فلسفه، روانشناسی تحولی و روانشناسی بالینی بوده است. در فلسفه نویسندگانی مانند کانت، هیوم، و میل در مورد رشد روان‌شناختی با دیدی عقل‌نگرانه بحث کرده‌اند (روت و دسی، 2009). در روانشناسی نیز نظریه‌پردازان مختلف از ابعاد مختلفی به این مسئله توجه داشته‌اند، به عنوان مثال رشد روانی اجتماعی مطلوب از منظر اریکسون و پیروان وی از جمله مارسا (1980)، نقل از برزونسکی، (2005) تحت عنوان هویت موفق یا کسب‌شده مفهوم‌سازی شده است. گرینبرگر و سورنسن (1974) پختگی روانی اجتماعی را شامل دو حیطه مهم رشد می‌دانند: خودمختاری (عملکرد مستقلانه) و مسئولیت‌پذیری اجتماعی (سهیم بودن در بهزیستی اجتماع).

مفهوم رشد روان‌شناختی، ابعاد مختلف آن و مؤلفه‌های سازنده این مفهوم از جمله موضوعات چالش برانگیزی است که علی‌رغم مطالعات مختلف، دیدگاه واحد و یکپارچه‌ای درباره آن وجود ندارد. این پیچیدگی سنجش رشد یافتگی و تعیین سطح مطلوب آن را دشوار می‌سازد. طی سال‌های گذشته ابزارها و مقیاس‌های مختلفی

* این پژوهش به سفارش و با حمایت مالی دفتر مرکزی مشاوره وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و از طریق پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی انجام گرفته است.

روش

شرکت کنندگان

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویان دانشگاه‌های دولتی کشور می‌باشد. نمونه مورد مطالعه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی به شیوه خوشه-ای - طبقه‌ای (تلفیق دو روش نمونه‌گیری تصادفی شامل طبقه‌ای و خوشه‌ای) انتخاب شدند. نمونه مورد مطالعه طرح حاضر شامل دو بخش بود: نمونه مرحله اول طرح که اجرای مقدماتی پرسشنامه به منظور بررسی مقدماتی روایی و اعتبار نسخه اولیه آن انجام شد، بر اساس فرمول کوکران، شامل 700 نفر از دانشجویان دانشگاه‌های تهران، شریف و علامه طباطبایی بود که از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه-ای به تفکیک رشته تحصیلی، جنس و نوع دانشگاه با کلاس درس به عنوان عنصر نمونه‌گیری انتخاب شدند. نمونه مرحله دوم طرح که اجرای کشوری پرسشنامه به منظور تعیین ویژگی‌های روان‌سنجی (به ویژه نرم ملی) انجام گردید، شامل 4000 نفر از دانشجویان دوره کارشناسی 10 دانشگاه کشور است که از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه‌ای (دانشگاه، دانشکده، گروه، رشته، سال ورود) صورت گرفت. به همین منظور دانشگاه‌های کشور به 9 منطقه شمال، جنوب، غرب، شرق، شمال غربی، شمال شرقی، مرکز، جنوب غربی، جنوب شرقی و تهران تقسیم شده و از میان این دانشگاه‌ها 10 دانشگاه با توجه به شباهت‌های زبانی، قومی، فرهنگی موجود به طور تصادفی انتخاب شد. پس از انتخاب دانشگاه مورد مطالعه، نمونه مورد نظر به تفکیک جنس و رشته تحصیلی با حفظ نسبت دانشجویی آن دانشگاه و با کلاس به عنوان عنصر نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای انتخاب شد.

شیوه اجرا

مرحله 1: تعریف مفاهیم و شناسایی خرده مقیاس‌ها

در این مرحله ابتدا حوزه‌های اصلی و زیر مقیاس‌های کلی مقیاس بر مبنای اصول نظری موجود در ادبیات پیشنهادی توسط مجریان طرح تعریف شده و حد و مرز کلی آن‌ها ترسیم گردید و سپس با برگزاری نشست‌های علمی با متخصصان، بر اساس ادبیات پژوهش و مدل نظری مفاهیم و مؤلفه‌های مرتبط با رشد روان‌شناختی مقیاس‌ها (ابعادی کلی) که باید در پرسشنامه قرار گیرند، شناسایی شدند. در این مرحله خرده مقیاس‌هایی که باید در پرسشنامه قرار گیرند، مشخص شده و برای مراحل بعدی آماده گردیدند.

مرحله 2: تعیین نشانگرها و تدوین گویه‌ها

در این مرحله ابتدا پژوهشگران به جستجو در بین آزمون‌های مختلف روان‌شناختی مرتبط با موضوع پرداخته و تعداد کثیری از آزمون‌های موجود را گردآوری نمودند. به این ترتیب یک بانک آزمون جامع تشکیل گردید. پس از آن بیش از 15 جلسه تخصصی 3 تا 4 ساعته با حضور متخصصین حوزه‌های مختلف روانشناسی در خصوص تدوین شاخص‌های اصلی و فرعی مقیاس بر اساس اصول نظری و آزمون‌های موجود و گویه‌سازی برای زیر مقیاس‌ها و شاخص‌های اصلی و فرعی آزمون برگزار گردید، روش کار به این صورت بود که ابتدا به هر خرده مقیاس با توجه به سازه‌ای که معرف آن است، عنوانی تعلق می‌گرفت، مثلاً رشد عاطفی، شناختی، رفتاری و بین فردی، سپس فهرستی از سر فصل‌های کوچک‌تر شامل چهار تا شش مفهوم در هر خرده مقیاس تهیه می‌شد و در نهایت 10 تا 12 گویه برای سنجش هر مفهوم تدوین می‌گردید. پس از اتمام این جلسات فرم پیش‌نویس مقیاس با حدود 270 گویه آماده گردید.

مرحله 3: ارزیابی مقدماتی مقیاس

هدف این مرحله بررسی روایی محتوا و صوری مقیاس و همچنین سنجش همسانی درونی ماده‌ها و تعیین روایی سازه بود. به همین منظور ابتدا فرم پیش‌نویس مقیاس برای بیش از 30 نفر از متخصصان حوزه‌های مختلف روانشناسی، روان‌پزشکی و جامعه‌شناسی جهت ارزیابی اولیه و روایی محتوای مقیاس ارسال گردید که 12 نفر از این متخصصان به بررسی ابزار پرداخته و نظرات خود را منعکس

نمودند. در گام بعدی این مرحله 4 جلسه تخصصی با حضور 12 متخصص فوق‌الذکر و مجریان پروژه جهت بحث در خصوص تک تک مواد مقیاس و تدوین فرم نهایی آن برگزار گردید با توجه به اینکه در این جلسات در خصوص زیر مقیاس‌های مذهبی و هویت ملی توافق کلی حاصل نشد، مقرر گردید فرم نهایی پرسشنامه پس از اجرا بر روی 100 آزمودنی و نظرخواهی از آنان صورت گیرد. لازم به ذکر است که در این جلسات تعداد مواد آزمون به 220 ماده کاهش یافت.

در گام بعدی فرم 220 ماده‌ای بر روی 100 دانشجوی روانشناسی و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت معلم و با هدف تعیین روایی صوری و نظرخواهی در مورد قابلیت فهم و روان بودن مواد از نظر ادبی، اجرا گردید. پس از تحلیل و بررسی مقدماتی اظهار نظرهای دانشجویان دو نشست تخصصی با حضور مجریان و مشاوران طرح در جهت تصمیم‌گیری در خصوص موادی که دانشجویان در مورد آن‌ها سؤالاتی داشتند، برگزار شد. در این نشست‌ها برخی از مواد اصلاح گردیدند و برخی دیگر حذف شدند. همچنین در این جلسات با توجه به ابهاماتی که دانشجویان نیز در خصوص مواد مذهبی و هویت ملی داشتند از یک سو و با توجه به موجود بودن ابزارهای جامع‌تر برای سنجش این موضوعات از سوی دیگر، گروه بر آن شد که در این مقیاس این دو زیر مقیاس حذف گردد. با این اوصاف تعداد مواد فرم آماده اجرای مقیاس رشد روان‌شناختی به 173 ماده رسید.

فرم 173 ماده‌ای مقیاس رشد روان‌شناختی جهت اجرای مقدماتی آماده و چاپ گردید. در مطالعه مقدماتی نمونه‌ای شامل 700 دانشجوی دوره کارشناسی از رشته‌های مختلف و دامنه سنی متفاوت از میان دانشگاه‌های تهران، صنعتی شریف و علامه طباطبایی به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نسبتی انتخاب شدند. برای تعیین همسانی درونی فرم مقدماتی مقیاس رشد روان‌شناختی از چند روش استفاده شد.

پس از غربالگری اولیه بر اساس توزیع فراوانی پاسخ‌ها که منجر به حذف سؤالات نامناسب به دلیل توزیع پراکندگی نامتوازن شد، سپس از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی (principal component analysis) برای شناسایی و تعیین عوامل سازنده سه سازه مقیاس (سازه درون فردی، سازه میان فردی و سازه اجتماعی) استفاده شد. با توجه به این که روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی روش عاملی انتخابی در مراحل اولیه ساخت یک پرسشنامه است. از این روش در مراحل اولیه برای تعیین روایی و نیز کاهش تعداد گویه‌های مقیاس استفاده شد (کاجیگان، 1986). بنابراین گویه‌هایی که دارای بالاترین همسانی و بیشترین بار عاملی هماهنگ باشند، در مقیاس می‌مانندند. در صورتی که اکثر گویه‌های تایید شده در مرحله قبیل در این مرحله به دلیل نداشتن همسانی درونی مناسب حذف می‌شدند، گویه‌های جدیدی بر اساس روش مرحله 2 تدوین شدند.

همچنین از روش آلفای کرونباخ برای تعیین همسانی درونی خرده مقیاس‌های فرم مقدماتی استفاده شد. پس از تجزیه و تحلیل نتایج مرحله اجرای مقدماتی و تحلیل مجدد آیت‌های مقیاس در جلسات گروه متخصصان، یک سری از آیت‌ها حذف، یک سری از آیت‌ها بازنویسی و برخی از آیت‌ها هم اضافه شدند و فرم نهایی (پژوهشی) با 150 آیت برای اجرای کشوری آماده شد. مؤلفه‌های اصلی و خرده مقیاس‌های این آزمون در جدول 1 ارائه شده است.

مرحله 4: سنجش ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس رشد روان‌شناختی (در دست اجرا)

هدف این مرحله بررسی روایی ملاکی و سازه مقیاس رشد روان‌شناختی دانشجویان است. با توجه به این که مؤلفه تنظیم و مدیریت هیجان یکی از شاخص‌های اصلی رشد روان‌شناختی در مدل استنبرگ (1990) و گرینبرگر و سورنسن (1974) محسوب می‌شود، به منظور بررسی روایی ملاکی همزمان مقیاس رشد روان‌شناختی دانشجویان از پرسشنامه هوش هیجانی (شات، 1988) استفاده می‌شود. از همبستگی بین نمره کلی مقیاس رشد روان‌شناختی و پرسشنامه مذکور برای تعیین روایی ملاکی همزمان استفاده خواهد شد. با توجه به این که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های پختگی روان‌شناختی، رسیدن به سطح خود پیروی در مقابل

در این پژوهش از پرسشنامه وابستگی بین فردی (ID, Interpersonal Dependency Inventory) (هیرشفیلد و همکاران، 1977) برای بررسی روایی تشخیصی یا افتراقی مقیاس رشد روان‌شناختی استفاده خواهد شد. به منظور بررسی روایی عاملی مقیاس رشد روان‌شناختی از روش تحلیل عاملی استفاده خواهد شد. همچنین از پرسشنامه سلامت روان‌شناختی (دینر و همکاران، 1985) و پرسشنامه هویت برزونسکی و پرسشنامه مسئولیت‌پذیری برای بررسی روایی همگرا استفاده می‌شود.

دگر پیروی (heteronomy) است که به معنای نظم‌بخشی رفتار توسط نیروهای خارجی و غیر از خود می‌باشد (روت و دسی، 2009) و نقطه مقابل خود پیروی، وابستگی (dependency) است که به صورت نیاز به دریافت حمایت بیرونی از سوی اعضای خانواده، نزدیکان، دوستان و سازمان‌های حمایتی، به منظور انجام یا تکمیل امور شخصی یا انتظارات اجتماعی که انجام یا تکمیل آن‌ها برای سایرین عادی به نظر می‌رسد، مفهوم‌سازی شده است (وال، 2001).

جدول 1

مؤلفه‌های اصلی و خرده مقیاس‌های مقیاس رشد روان‌شناختی

خرده مقیاس‌های سازه درون فردی	خرده مقیاس‌های سازه بین فردی	خرده مقیاس‌های سازه اجتماعی
مدیریت هیجان	ارتباط	عامل 1: تعهد اجتماعی
خرده مقیاس 1: تنظیم هیجان	خرده مقیاس 1: اعتماد و صمیمیت بین فردی	
خرده مقیاس 2: به تعویق انداختن خواسته‌ها	خرده مقیاس 2: جرأت‌مندی و نیاز به تایید اجتماعی	
خرده مقیاس 3: خود آگاهی هیجانی	خرده مقیاس 3: ارتباط موثر	
	خرده مقیاس 4: مدیریت روابط بین فردی	عامل 2: تحمل اجتماعی
	ارزش‌های بین فردی	
	خرده مقیاس 5: همدلی	
	خرده مقیاس 6: مشارکت و همکاری	
انسجام هویتی		
خرده مقیاس 4: احساس ارزشمندی		
خرده مقیاس 5: هدفمندی و برنامه‌ریزی		
خرده مقیاس 6: جهت‌گیری شغلی		
مدیریت منابع		عامل 3: پذیرش اجتماعی
خرده مقیاس 7: مدیریت زمان		
خرده مقیاس 8: تلاشمندی		
خرده مقیاس 9: مدیریت مالی		

مدیریت محیط، هدف زندگی و رشد شخصی وجود دارد که برای هر مقوله 2 سؤال در نظر گرفته شده است. برای مجموع 17 سؤال، طیف هفت درجه‌ای از کاملاً مخالف (نمره 1) تا کاملاً موافق (نمره 7) در نظر گرفته شده و از آزمودنی‌ها خواسته می‌شود که میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک از سؤالات مورد ارزیابی قرار دهند. در ایران کرمی نوری و همکاران (1381) اعتبار و روایی این آزمون را مورد بررسی قرار داده‌اند. توسط دینر و همکاران (1985) تدوین شده است مقیاسی 5 ماده ای است (هر ماده از کاملاً مخالف 1 تا کاملاً موافق 7). به طوری که دامنه احتمالی نمره‌ها روی پرسشنامه از 5 رضایت پایین تا 35 رضایت بالا، متغیر خواهد بود. در مورد اعتبار آزمون ضریب آلفا برابر 0/87 و ضریب باز آزمایی پس از 2 ماه برابر 0/82 گزارش شده است (دینر و همکاران، 1985). دینر و همکاران (1985) با استفاده از بازبینی آزمون اسگری و مقادیر ویژه تعداد عوامل انتزاع شده را تعیین نمودند. بر اساس پژوهش مظفری (1382) ضریب آلفای کرونباخ برای این آزمون برابر 0/85 و اعتبار باز آزمایی با فاصله 6 هفته برابر 0/84 بوده است. برای تعیین روایی همگرایی آزمون از همبستگی آزمون با مقیاس پاناس (PANAS) استفاده شده است که ضریب همبستگی مقیاس رضایت از زندگی با عاطفه مثبت برابر 0/27 و با عاطفه منفی برابر 0/27- را نتیجه داده است.

پرسشنامه سبک‌های هویت پرسشنامه سبک‌های هویت (Identity Style Inventory with Sixth-grade (ISI-6G)) اولین بار توسط برزونسکی (1989) برای اندازه‌گیری فرایندهای شناختی اجتماعی که نوجوانان در برخورد با مسائل مربوط به هویت از آن استفاده می‌کنند، طراحی شد. بر اساس دیدگاه برزونسکی نوجوانان سه جهت‌گیری متفاوت یا سه سبک پرزاشی هویتی مختلف را انتخاب می‌کنند. این پرسشنامه سه سبک هویتی شامل اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم / اجتنابی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و شامل 40 سؤال است. افراد بر روی یک مقیاس پنج درجه‌ای (کاملاً مخالف=1، مخالف=2؛ تا حدودی موافق=3، موافق=4 کاملاً موافق=5) به سؤالات پاسخ می‌دهند. برزونسکی (1997)، نقل از دانشور پور، (1386) در آخرین (سومین) نسخه تجدیدنظر شده پرسشنامه خود ضرایب آلفای کرونباخ (N=618) برای هر یک از خرده مقیاس‌ها را 0/70، 0/64، 0/76 و 0/71 به ترتیب برای سبک

ابزارهای همراه

مقیاس هوش هیجانی شات: مقیاس خود سنجی هوش هیجانی شات که توسط شات و همکاران در سال 1998 و بر اساس الگوی اولیه هوش هیجانی مایر و سالووی (1990) ساخته شده است. این مقیاس شامل 33 جمله توصیفی مانند «هنگامی که من دارای خلق مثبت (مانند شادی) هستم حل مشکلات برای من آسان تر است» می‌باشد. این مقیاس 3 شامل سه مؤلفه اصلی است که عبارتند از: مؤلفه تنظیم هیجان، مؤلفه ارزیابی و بیان هیجان و مؤلفه بهره‌برداری هیجان. سیاروچی، دین و اندرسون (2000) اعتبار این ابزار را بر روی نوجوانان 15 تا 13 ساله 0/84 و برای خرده مقیاس‌های ارزیابی و ابراز هیجان، تنظیم هیجان و بهره‌برداری به ترتیب 0/76، 0/66 و 0/55 گزارش نمودند. شات و همکاران (1998) بین نمره بالا در این مقیاس و نمره پایین در عاطفه منفی و نمره بالا در عاطفه مثبت، برون‌گرایی، گشاده خویی و همدلی رابطه نشان دادند. خسرو جاوید (1381) اعتبار مقیاس هوش هیجانی کل را بر پایه آلفای کرونباخ 0/81 گزارش نموده است.

پرسشنامه وابستگی بین فردی پرسشنامه وابستگی بین فردی (ID) (هیرشفیلد و همکاران، 1977) شامل 48 ماده و سه مقیاس است. مقیاس وابستگی عاطفی به دیگران شامل 18 ماده است. مقیاس عدم اعتماد به نفس اجتماعی (social self confidence) 16 ماده و مقیاس ابراز خودمختاری (assertion of autonomy) 14 ماده دارد. هیرشفیلد و همکاران (1977) از الگوریتم 3X+ مقیاس 1 (وابستگی عاطفی به دیگران) 1X+ مقیاس 2 (عدم اعتماد به نفس اجتماعی) 1X+ مقیاس 3 (ابراز خودمختاری) برای محاسبه نمره کلی استفاده می‌کنند. هیرشفیلد و همکاران (1977) اعتبار دو نیمه کردن این مقیاس را 0/86 گزارش کرده‌اند.

مقیاس سلامت روان شناختی مقیاس سلامت روان شناختی دارای 17 سؤال است که خود به دو قسمت تقسیم می‌شود: T1 و T1.T2 شامل پنج سؤال اول و ترجمه دقیق پرسشنامه SWLS است (دینر و همکاران، 1985). این آزمون در مطالعات بین فرهنگی زیادی مورد استفاده قرار گرفته و از اعتبار بالایی برخوردار است (مایرز و دینر، 1995). T2 شامل دوازده سؤال بعدی است که اقتباسی از مقیاس SWB است. در این مقیاس 6 مقوله پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، استقلال، کنترل و

شاهسواری، زهرا (1389). بررسی و مقایسه رشد اجتماعی و مسئولیت پذیری دختران نوجوان با توجه به سبک فرزند پروری مادران. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی دانشگاه تربیت معلم.

کرمی نوری، رضا و مکرری، آذرخش (1381). مطالعه عوامل مؤثر بر شادی و بهزیستی در دانشجویان دانشگاه تهران. مجله روانشناسی و علوم تربیتی، شماره 1، 3-41.

Asendorpf, Jens B. (2000). Shyness and adaptation to the social world of university. In W. R. Crozier (ed), *Shyness: Development, consolidation and change* (pp, 103,120). London and New York: Routledge .

Bekker, M. H. J. (1993). The development of an autonomy scale. *European Journal of Personality*, 7, 177-194.

Berzonsky, M. D. (2005). Ego identity: A personal standpoint in a postmodern world. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 5, 125-136.

Berzonsky, M. D. (1989). Identity style: Conceptualization and measurement. *Journal of Adolescent Research*, 4, 267-281.

Ciarrochi, J., Dean, F. P., & Anderson, S. (2002). Emotional Intelligence Moderates the Relationship between stress and mental health. *Personality and Individual Differences*, 32, 197-209.

Collins, W.A. and Steinberg, L. (2006). Adolescent Development in Interpersonal Context. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology* (Vol. 3, pp. 1003-1068). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

Greenberger, E., and Sorensen, A. B. (1974). Toward a concept of psychosocial maturity. *Journal of Youth and Adolescents*. 3: 329-358.

Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6, 10-19.

Roth, G. and Deci, E.L. (2009). Autonomy. In S. J. Lopez (Ed.), *Encyclopedia of positive psychology* (pp. 78-82). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Salovey, Peter & Mayer, John. D. (1990) Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.

Schutte, N. S. (1998). Development and validation of a measure at Emotional Intelligence. *Personality and individual Differences*, 25, 167-177.

Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship. In S. S. Feldman & G. R. Elliott (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wahl, H.W. (2001). Adulthood: Dependency and Autonomy. In N. J. Smelser and P. B. Baltes (Eds.), *International Encyclopedia of Social & Behavioral Sciences* (pp. 151-153). New York: Pergamon.

اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم / اجتنابی و تعهد هویت گزارش کرده است. دانشور پور (1385) در بررسی مقدماتی که بر روی یک نمونه 330 نفری (164 دختر و 166 پسر) انجام داد، ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از خرده مقیاس‌های سبک اطلاعاتی، سبک هنجاری، سبک سردرگم / اجتنابی و تعهد به ترتیب 0/50، 0/54، 0/66 و پایایی کلی 0/64 برای کل آزمون بدست آمد.

پرسشنامه مسئولیت پذیری، مقیاس سنجش مسئولیت پذیری اخذ شده از پرسشنامه روان‌شناختی سنجش شخصیت کالیفرنیا (CPI) است. مقیاس مسئولیت جهت ارزیابی افراد بهنجار دوازده سال به بالا تهیه شده است و آزمودنی‌ها به صورت صحیح و غلط به سؤال‌های آن پاسخ می‌دهند. این مقیاس نخستین بار توسط هایستون گاف در سال 1951 با 42 سؤال انتشار یافت و سپس در سال 1957 و مجدداً در سال 1987 توسط وی مورد تجدیدنظر قرار گرفت. رضایی (1377)، نقل از شاهسواری، (1389) ضریب پایایی این پرسشنامه را به سه روش دو نیم سازی سؤال‌های فرد و زوج، آلفای کرونباخ و گاتمن محاسبه کرد که به ترتیب 0/69، 0/70، 0/69 به دست آورد، که پایایی مطلوبی است. سعادت (1383) پایایی پرسشنامه را با استفاده از روش باز آزمایی برابر 0/81 بدست آورده است که این نتیجه در سطح 9% معنادار بود که نشان می‌دهد این پرسشنامه از سطح پایایی بالایی برخوردار است.

جمع بندی

با توجه به این فرایند ساخت و استانداردسازی مقیاس رشد روان‌شناختی هنوز ادامه دارد، در این مقاله تلاش شد مبانی نظری و مراحل و گام‌هایی که به منظور ساخت این ابزار طی شده است، معرفی شود همان طور که اشاره شد فرم پژوهشی این مقیاس شامل 150 گویه در سه حیطه درون فردی با 9 خرده مقیاس، بین فردی با 6 خرده مقیاس و اجتماعی با 3 خرده مقیاس است. هدف نهایی پژوهشگران رسیدن به مقیاس تقریباً 120 سؤالی است که از لحاظ اجرا و تفسیر آسان و از لحاظ نظری جامع باشد. در مقالات آتی نتایج مرتبط با ویژگی‌های روان‌سنجی و ساختار عاملی نهایی مقیاس منتشر خواهد شد.

منابع

دانشورپور، زهرا (1385). بررسی رابطه سبک‌های هویت (سبک اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم) و صمیمیت اجتماعی در دانش‌آموزان دختر و پسر دبیرستانی. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی دانشگاه تربیت معلم.
سعادت، ابوطالب (1383). بررسی ارتباط سبک‌های هویت برونسکی با سلامت عمومی و مسئولیت‌پذیری در دانشجویان دانشگاه‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم.

رابطه فشارزاهای تحصیلی، تفکرات مذهبی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی دانشجویان

ابراهیم محمدپور¹، فاطمه کسائی^{2*}

¹کارشناس روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز kasae2020@yahoo.com

²باشگاه پژوهشگران جوان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز

چکیده

تمامی کسانی که با کلاس درس و دانشگاه سر و کار دارند، به‌گونه‌ای با عواملی که موجب بروز نشانه‌های فشار روانی می‌شود، روبرو می‌شوند. هدف هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه فشارزاهای تحصیلی، تفکرات مذهبی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز می‌باشد. روش این تحقیق از نوع همبستگی بود. نتایج نشان داد که بین فشارزاهای تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه معنادار وجود دارد. ولی بین تفکرات مذهبی و عملکرد تحصیلی آنان ارتباطی دیده نشد. همچنین یافته‌ها نشان داد بین فشارزاهای تحصیلی، تفکرات مذهبی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی دانشجویان (دختر و پسر) رابطه وجود دارد. همچنین تحلیل رگرسیونی نشان داد که سلامت عمومی و جنسیت پیش‌بینی کننده عملکرد تحصیلی می‌باشند. نتیجه گیری: برای رسیدن به اهداف آموزشی مسیر و گام‌ها باید روشن باشد و باروش ارزیابی مناسبی در مسیر صحیح به‌سوی هدف هدایت شود.

کلید واژه‌ها: فشارزاهای تحصیلی؛ تفکرات مذهبی؛ سلامت روان